

יתברר לו שגיררה החולדה חמץ לבית ויצטרך לבדוק, ויש חשש שישכח או לא ידע שצריך לחזור ולבדוק (שו"ע הרב א"ח תלד, א וקונטרס אחרון שם, ב, ע"פ תוס' להלן כא, א ד"ה ואי).

■ להלכה, יזהר בחמץ שמשירי להצניעו, כדי שלא יצטרך בדיקה אחרת, כגון אם יטלנו עכבר בפניו [כרבי], או אם יחסר מהחמץ, כגון שיניח עשר ככרות וימצא תשע [כרב מרי]. אבל בסתם, שאינו יודע אם חסר ממנו אם לאו, אינו צריך לחזור ולבדוק (שו"ע שם, א). והדן להצניע אינו רק עצה טובה אלא חובה (שו"ע הרב שם, שכן משמע מהב"ח והמג"א שם).

וְאֵתָא עֲכָבְרָ וְשָׁקֵל וְלֹא יָדְעִין אִי מִצָּה שָׁקֵל אִי חֲמִץ שָׁקֵל הֵינּוּ תַשֵּׁעַ חֲנוּיֹת, והנדון הוא האם מחמת הספק צריך לחזור ולבדוק את הבית שנכנס העכבר לתוכו, ועל זה אמרה הגמ' שכמו שבתשע חנויות אומרים 'קבוע כמחצה על מחצה' וספק איסור דאורייתא לחומרא, כך גם בענינו צריך לחשוש שמא נטל העכבר משל חמץ (רש"י).

ואף שבגמ' להלן (א, י) מבואר, שבבדיקת חמץ, כיון שהיא מדרבנן [שמדאורייתא די בביטול], תולים להקל בספק, כאן מדובר כשלא ביטל, שאז הספק הוא מדאורייתא (תוס'). ויש שביאר, שאף כשביטל, שהבדיקה היא מדרבנן, מכל מקום לא אומרים בזה ספק דרבנן להקל, משום שבדיקת חמץ מתחילתה נתקנה על ספק אם יש שם חמץ, ולכן החמירו בספיקה יותר משאר ספיקות של דבריהם (מגיד משנה חמץ ומצה ב, י, בביאור דעת רש"י והרמב"ם שלא חילקו בזה). ויש שביאר באופן אחר, שכיון ששעת נפילת הספק היא קודם שנכנס העכבר לבית, והנדון אז הוא בדין דאורייתא האם יהיה מותר לאכול בפסח את הפרוסה שנטל העכבר, וכיון שספק דאורייתא לחומרא, הוכרע הדבר שהפרוסה היא של חמץ, וממילא כשנכנס העכבר לבית, דנים זאת כבית שודאי נכנס בו חמץ, ועל כן חייב לחזור ולבדוק (חי' הר"ן).

ואין להתיר כאן מצד ספק ספיקא, שמא הפרוסה היא של מצה, וגם אם היא של חמץ שמא אכלה העכבר, משום שמדובר בפרוסה גדולה שאין העכבר יכול לאוכלה (תוס' ד"ה היינו). ויש שכתב, שגם אם הפרוסה קטנה ויתכן שאכלה העכבר, חייב בדיקה, משום שבדיקת חמץ מתחילתה נתקנה על ספק אם יש שם חמץ, ועל כן כל שהוחזק הבית שבינו דוד, אף שיש כמה ספיקות חייב בדיקה (רמב"ן ב"ב נה, ב, הביא רבינו דוד; מאירי כאן, וראה ט"ז א"ח תלט, ב שהוכיח כן מהגמ' לעיל ע"א, ראה ביאורנו שם ד"ה ולולא).

ויש שכתבו, שהנדון כאן אינו לענין בדיקה, כי מאחר שמדובר בבית בדוק [שאם לא כן, הרי צריך בדיקה גם לולא העכבר], יש לו חזקת היתר, ואינו דומה לתשע חנויות שאין שם חזקת היתר, אלא הנדון הוא לענין אכילת הפרוסה בפסח, האם עליו לחשוש שהיא של חמץ (תוס'). ולשיטת רש"י, ראה פני יהושע שביאר, שכיון ששורש הספק הוא על הפרוסה, לא מועילה לו חזקת הבית. ועוד, שיש כאן ריעותא לחזקה במה שראינו שנכנס העכבר עם הפרוסה לבית).

■ להלכה, תשעה ציבורים של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל בפנינו ממקום הקביעות [שאם נטלו העכבר שלא בפנינו, דינו כאילו פירש שלא בפנינו שהולכים בזה אחר הרוב כמבואר להלן, וכן כתבו התוס'], ולא ידוע אם נטל חמץ או מצה ונכנס העכבר לבית בדוק, צריך לחזור ולבדוק [כרש"י] (שו"ע א"ח תלט, א ומשנ"ב שם, א), ואף אם ביטל את החמץ [כסברת המגיד משנה] (משנ"ב שם, ב), ואם הפרוסה קטנה ויכול העכבר לאכול את כולה,

וְכָא כְהֵן וְהִצִּיץ בּוֹ וְכו' וְכָא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים וְסִיְהָרוּהוּ וְכו', שהכהן לא ראה את הנפל בבור, ועל כן טיהרוהו, משום שתולים שחולדה ובדלס גררו לפני כן את הנפל לחוריהם ולא האהיל הכהן עליו (רש"י). ומצד עצם הדבר שלא ראה את הנפל בבור לא ניתן היה לטהרו, כיון שמדובר היה באופן שלא היתה אפשרות לראות בבירור את קרקעית הבור ולוודא שאין שם נפל (תורת חיים ע"ז מב, א).

וְקִאָתִי סֶפֶק וּמוֹצִיא מִיָּדִי וְדָאִי, שהספק אינו שקול אלא הוא קרוב לודאי שגררו את הנפל לחורם [ראה ביאורנו לעיל (ע"א) שהנדון אם ספק מוציא מידי ודאי הוא רק בספק הקרוב לודאי] (תוס'; רבינו דוד).

וְהוּי סֶפֶק וְסֶפֶק, שאף שספק גרירה אינו מוציא מידי ודאי נפל, מוציא הוא מידי ספק נפל, כיון שספק הגרירה הוא ספק הקרוב לודאי. אך מדין ספק ספיקא אי אפשר היה לטהרו, כיון שמדובר בבור ברשות היחיד שכל ספק טומאה בו לחומרא, אפילו בספק ספיקא (רבינו דוד). ויש שפירש, שהכוונה היא שיש בזה ספק ספיקא, ספק אם הפילה נפל או רוח, ואף אם הפילה נפל, שמא גררוהו (רש"י ע"ז מב, א). ואף שברשות היחיד ספק ספיקא טמא, כאן שהספק של גרירת החולדה הוא קרוב לודאי, מטהרים בספק ספיקא (ראה תוס'; תוס' רא"ש).

בְּשִׁלְשָׁה עֶשְׂרֵי דְשִׁכִּיחַ רִיפְתָּא בְּכֹלְהוּ בְּתֵי מַצְנָעָא, דהיינו, שמדובר במשנתנו במי שבדק בשלשה עשר (רש"י). ויש שכתב, שלא דוקא בשלשה עשר, אלא אפילו בליל ארבעה עשר, שגם אז עדיין מצוי הרבה חמץ. ובהכרח שזו הכוונה, שהרי המשנה שאמרה 'אין חוששין שמא גרירה חולדה' בודאי דיברה על ליל ארבעה עשר שהוא זמן הבדיקה. והחשש להצנעת החמץ על ידי החולדה בארבעה עשר שאמר אביי, הכוונה היא ביום ארבעה עשר לאחר זמן איסור אכילת חמץ, שאז מבערים את החמץ ואינו מצוי לה (חי' הר"ן).

בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרֵי דְלֹא שִׁכִּיחַ רִיפְתָּא בְּכֹלְהוּ בְּתֵי מַצְנָעָא, ועל מקרה זה שבדק ביום ארבעה עשר, אמרה המשנה להלן (י, ב) 'מה שמשירי יניחנו בצנעה' (רש"י). ומכל מקום בשעת הבדיקה עצמה, אף שהפת כבר לא מצויה, אין חשש שהחולדה תגרור חמץ לבית במקום בדיקתו, כי הבדיקה אינה אורכת אלא זמן מועט, ואין חשש שבתוך שיעור זמן כזה תגרור החולדה. מה שאין כן לאחר הבדיקה, יש חשש לגרירה, לפי שיש שהות מרובה עד זמן הביעור, ועל כן צריך להניח בצנעה את מה שמשירי (חי' הר"ן).

רַב מְרִי אָמַר גְּזִירָה שְׁמָא יֵנִיחַ עֶשְׂרֵי וְיִמְצָא תַשֵּׁעַ, שבאופן זה בודאי יש לחשוש לגרירת חולדה, שהרי יש הוכחה שנטלה פרוסה אחת (רש"י), שיותר מסתבר לתלות את הפרוסה החסירה בגרירת חולדה, מאשר לומר שאדם נטל פרוסה זו. וגם רבא מודה לרב מרי בזה, אלא שרבא נקט כלשון הברייתא שאמרה שהחשש הוא שלא תבוא חולדה ותיטול 'בפנינו', וביאר רב מרי שלא דוקא 'בפנינו', אלא הוא הדין אם הניח עשר ומצא תשע (חי' הר"ן, וראה רבינו דוד).

ומה שאמרה המשנה שיצניע את מה שמשירי, אין זו אלא עצה טובה, שמא תבוא חולדה ותיטול בפניו או שמא יניח עשר וימצא תשע, אך אין זה חיוב, שהרי בסתם אין לחשוש לכך (רבינו דוד). ויש שכתב, שהוא חיוב שהטילו עליו חכמים להצניע, שמא